

Nederlands B
2de graad D/A-finaliteit
II-Ned-da

BRUSSEL

D/2021/13.758/076

Versie januari 2022

Disclaimer

Gezien de te grote omvang en gedetailleerdheid van het geheel van de basisvorming en de specifieke vorming zoals bepaald door de Vlaamse regering (eindtermen, specifieke eindtermen, beroepskwalificaties) zal er, in tegenstelling tot het oorspronkelijke opzet van onze leerplannen, veelal onvoldoende ruimte zijn om de leerplandoelen in dit leerplan met voldoende diepgang te realiseren binnen de beschikbare onderwijstijd of voor het schoolbestuur, het lerarenteam of de individuele leraar om eigen inhoudelijke of didactische keuzes te maken.

De leerplannen 2de graad zijn opgesteld onder voorbehoud van de uitspraak van het Grondwettelijk Hof met betrekking tot het verzoekschrift waarmee de vernietiging van dat decreet wordt gevraagd.

Naargelang de samenstelling van de studierichting waarvoor een leerplan geldt, integreren de leerplandoelen eindtermen basisvorming, cesuurdoelen en/of doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. In de concordantietabel geven we duidelijk aan welke leerplandoelen de eindtermen basisvorming, de cesuurdoelen en/of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie realiseren. De opgenomen cesuurdoelen en de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie werden in overleg met de onderwijsverstrekkers vastgelegd en zijn onder voorbehoud van de goedkeuring van de curriculumdossiers 2de graad.

1 Algemene inleiding

De start van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Net zoals in de eerste graad zijn de nieuwe leerplannen van de tweede graad ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool en gaan ze uit van de professionaliteit van de leraar en het eigenaarschap van de school en het lerarenteam.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

De nieuwe leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool en laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

De nieuwe leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

De nieuwe leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze** na de tweede graad. Het proces van de studiekeuze eindigt immers niet na de eerste graad. In de tweede graad onderzoeken leerlingen meer gericht waar hun capaciteiten liggen en wat hun talenten zijn. Leerplannen zijn daarbij een belangrijk hulpmiddel. De doelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen die voor een bepaalde studierichting kiezen. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen voor een meer geprofileerde studierichting in de derde graad.

De nieuwe leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden pedagogisch-didactisch voldoende ruimte voor een eigen aanpak van de leraar, het lerarenteam of de school [zie disclaimer].

De nieuwe leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming van de tweede graad. Leerplannen zorgen voor een samenhangend fundament van vorming voor alle leerlingen binnen een finaliteit en een studierichting. Ze vertrekken vanuit een gemeenschappelijk referentiekader en hanteren een gelijkgerichte terminologie met respect voor de eigenheid van elk vak. De samenhang in de tweede graad betreft zowel de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) als de horizontale samenhang tussen vakken binnen studierichtingen en over studierichtingen en finaliteiten. Waar relevant geven de leerplannen expliciet aan voor welke doelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren algemene vorming (incl. godsdienstleraren) en leraren specifieke vorming om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een vakleraar naar de lessen van een collega laat de leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

In wat volgt gaan we dieper in op een aantal uitgangspunten.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialogeschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed onderwijs is.
- Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor hen en hun collega's en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.
- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de leraar, de school en de bredere samenleving. Scholen

zijn daarbij **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.

- Leraren vormen leerlingen door middel van inhouden van vorming, die we groeperen in **vormingscomponenten**: levensbeschouwelijke vorming, culturele vorming, economische vorming, lichamelijke vorming, maatschappelijke vorming, natuurwetenschappelijke en technische vorming, sociale vorming, talige vorming en wiskundige vorming. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over culturele vorming spreken zonder met taal bezig te zijn; je kan niet beweren dat wetenschap en techniek geen band hebben met economie, wiskunde of geschiedenis. Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn daarbij belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar** maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. De gemeenschappelijke leerplannen (Gemeenschappelijk funderend leerplan en Gemeenschappelijk leerplan ICT) helpen daartoe. Ze worden gestuurd door keuzes die een school (schoolbestuur, beleidsteam, lerarenteam) maakt. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Die leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

[zie disclaimer]

De vrijheid die de leraar krijgt om met het leerplan te werken vraagt van hem een grote professionaliteit. Professionaliteit vergt meesterschap. De leraar is dus een meester in zijn vak; hij beheerst de inhouden die hij onderwijst. Een diep gevoel van verantwoordelijkheid en de overtuiging dat elke leerling het recht heeft om op een goede manier gevormd te worden, liggen aan de basis van zijn professioneel bezig zijn.

Vorming is voor die leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Vorming is iets wat hem in die mate beroert dat hij voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren zoekt om de wereld te ontsluiten. Hij wil de leerling tot bij de wereld brengen. De leraar introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt en hij probeert hen ook vriend van die wereld te laten worden. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen gegrepen kunnen worden door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.

We hebben de leerplandoelen noch chronologisch noch hiërarchisch geordend. Vanuit het pedagogisch project van de school, vanuit zijn passie, expertise en creativiteit, in functie (van de beginsituatie) van de klasgroep kan de leraar eigen accenten leggen en differentiëren. Hij kan kiezen welke leerplandoelen hij op welke manier samenneemt bij het uitwerken van lessen, thema's of projecten.

In het leerplan leggen we geen didactische werkvormen vast. Ter ondersteuning van leraren(teams) geven we voor bepaalde leerplanonderdelen louter een indicatie van de nodige onderwijstijd. Dat betekent dat leraren(teams) alle vrijheid hebben om langere leerlijnen op te bouwen en in te zetten op de spiraalsgewijze aanpak van bepaalde leerplandoelen. Leraren bepalen zelf welke contexten ze laten spelen, welke methodieken ze hanteren.

1.4 Differentiatie

De nieuwe leerplannen bieden volop kansen om gedifferentieerd te werken. Ze laten toe om te differentiëren op verschillende manieren:

- verschillende inhoudelijke keuzes;
- doelen integreren;
- inhouden verbreden door andere contexten aan bod te laten komen;
- verdieping aanbieden;
- in te spelen op verschillen in het abstractievermogen van leerlingen.

Differentiëren is van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen die starten in een studierichting van de tweede graad en voor wie dit leerplan bestemd is, behoren immers wel tot de doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Dikwijls hebben zij reeds een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de eerste graad, de gevolgde basisoptie, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen.

Ook de motivatie van leerlingen is soms sterk verschillend. Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door het aanbieden van meer kennis of vaardigheden leerlingen uit te dagen.

Verskillende leerinhouden aanbieden aan verschillende leerlingen is één vorm van differentiatie. Andere mogelijkheden zijn differentiëren in didactiek, in graad van autonomie en ondersteuning. De ene leerling kan snel zelfstandig werken, de andere heeft intense begeleiding nodig. In de wenken bij de leerplandoelen verwijzen we soms naar differentiatiemogelijkheden. Dat kan door al dan niet ondersteuning of hulpmiddelen aan te bieden in de vorm van voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...

Didactische differentiatie kan ook betrekking hebben op het flexibel aanwenden van de beschikbare

leertijd, zoals variëren in tempo van onderwijzen en in leertempo van leerlingen, de ene leerling of leerlingengroep wat meer tijd geven dan de andere om hetzelfde te leren. Differentiatie kan ook door leerlingen naar verschillende producten te laten toewerken die dan naar gedifferentieerde vormen van evaluatie leiden.

1.5 Opbouw van de leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur: algemene inleiding, situering, pedagogisch-didactische duiding, leerplandoelen, basisuitrusting, concordantie. Alle onderdelen van het leerplan maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

In de **algemene inleiding** belichten we het leerplanconcept en gaan we o.m. dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

In de **situering** beschrijven we - waar relevant - de samenhang met de eerste graad, de samenhang in de tweede graad en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. de nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn sober en helder geformuleerd waarbij het leerplandoel als geheel het verwachte niveau van realisatie en beheersing aangeeft. Waar relevant voegen we bij de leerplandoelen een opsomming of een afbakening (★) toe die duidelijk aangeeft wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook de pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel.

Alle leerplandoelen zijn te bereiken, met uitzondering van attitudes. Leerplandoelen die een **attitude** zijn en dus na te streven, duiden we aan met een sterretje (*).

We tonen de **samenhang** met andere leerplannen in de **tweede graad**. Zo geven we het overleg in lerarenteams alle kansen. Waar relevant verwijzen we ook naar **samenhang met de eerste graad** en naar specifieke items die reeds in de leerplannen van de eerste graad aan bod kwamen.

Ten slotte geven we een aantal zinvolle of inspirerende **wenken** (✓). Het betreft voornamelijk een noodzakelijke toelichting bij leerplandoelen of specifieke begrippen, suggesties voor een mogelijke didactische aanpak of een afbakening van de leerstof.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

In de **concordantie** geven we aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde eindtermen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar beroepskwalificaties.

1.6 Tot slot

[zie disclaimer]

De nieuwe leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze vormen een kwaliteitskader dat inzet op een eigen visie en een identiteitskader dat de unieke identiteit van een school in de diverse samenleving versterkt en ondersteunt. Zo garanderen we binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. We versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming

van leerlingen gestalte geven. We creëren ook ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden – via pedagogische begeleiding – ondersteuning waar nodig.

2 Situering

2.1 Samenhang met de eerste graad

Het leerplan voor de tweede graad sluit aan bij en bouwt verder op het leerplan voor de A-stroom van de eerste graad.

2.2 Samenhang in de tweede graad

2.2.1 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

Binnen de dubbele finaliteit zijn er twee leerplannen Nederlands: dit basisleerplan en een leerplan Nederlands S voor de studierichting Taal en communicatie.

Meer specifiek delen de leerplannen Nederlands en moderne vreemde talen een visie op modernetalenonderwijs. Om transfer van strategieën, kennis en vaardigheden bij de leerlingen te bevorderen en de samenwerking tussen taalleraren te stimuleren, verwijzen de leerplandoelen naar de andere taalvakken. Dit leerplan linkt ook met het leerplan Godsdienst, MEAV (Maatschappelijke, economische en artistieke vorming), het Gemeenschappelijk funderend leerplan, het Gemeenschappelijk leerplan ICT en Geschiedenis.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is bestemd voor volgende studierichtingen in de dubbele finaliteit: Architecturale kunsten, Bakkerijtechnieken, Bedrijf en organisatie, Beeldende en audiovisuele kunsten, Biotechnieken, Bouwtechnieken, Creatie en mode, Elektromechanische technieken, Elektrotechnieken, Fotografie, Grafische technieken, Horeca, Houttechnieken, Maatschappij en Welzijn, Mechanische technieken, Plant-, dier- en milieutechnieken, Slagerijtechnieken, Sport, Toerisme, Topsport (dubbele finaliteit), Voertuigtechnieken, Wellness en Lifestyle.

In de modellessentabel zijn voor dit leerplan 8 graaduren voorzien. [\[zie disclaimer\]](#)

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Nederlands en het vormingsconcept

Het leerplan is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialogeschool. In dit leerplan ligt de nadruk op talige vorming, maar ook culturele en sociale vorming hebben een belangrijke plaats. De wegwijzers verbeelding, gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid maken er inherent deel van uit.

Talige vorming

Vorming in talen versterkt leerlingen in de kennis en het gebruik van de eigen taal en van andere talen. Ze leert leerlingen van taal genieten in zijn vele vormen. Leerlingen worden communicatief vaardiger en leren kritisch informatie te verwerven en verwerken. Ze leren ook creatief om te gaan met taal. Taalonderwijs

verrijkt de interculturele vorming van een leerling. Taal is nodig om greep te krijgen op de eigen omgeving. Taal biedt ook kansen om de meertalige en veelzijdige wereld om ons heen te verbeelden en op een gastvrije wijze te ontsluiten. De leerlingen tonen een attitude waarbij sprake is van een blijvende verwondering voor het fascinerende van taal en van openheid en respect tegenover elke vorm van talige diversiteit in het Nederlands en tegenover elke vreemde taal.

Bij onderwijs Nederlands is er daarnaast aandacht voor taalbeschouwing en literatuur.

Sociale vorming

Het ontwikkelen van communicatieve en relationele aspecten van vorming is van groot belang. De leerlingen leren op een gepaste en respectvolle manier talig om te gaan met gesprekspartners. Ze zijn er zich van bewust dat boodschappen op diverse manieren geïnterpreteerd kunnen worden en dus ook een verschillende impact kunnen hebben.

Culturele vorming

Er bestaat een voor de hand liggende band tussen talen en culturele vorming. Die band biedt leerlingen de mogelijkheid om cultuur en kunst via de taal te verkennen en te begrijpen. Cultuur heeft zowel een eigentijdse als een historische dimensie. Leerlingen leren de wereld kennen in zijn veelkleurige culturele diversiteit. Met die verschillende culturen zijn verschillende talen, taaluitingen en taalvariëteiten verbonden. Via culturele vorming komen ze ook in contact met het artistieke en krijgen ze oog voor de esthetische component van cultuur.

Verbeelding

Om zich te kunnen inleven in literatuur en om zelf creatief met taal om te gaan is het van belang dat leerlingen verbeeldend denken en handelen.

Gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid

Elke leerling heeft zijn plaats in de klas, op school en in de samenleving. Er is aandacht voor de eigen (thuis)taal en cultuur en die van de ander. Inzicht verwerven in taalvariatie draagt bij tot respectvol omgaan met die ander. De leerlingen staan open voor de meertalige wereld rondom hen en zien meertaligheid als een verrijking. Taal bouwt bruggen tussen mensen.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Functioneel en zelfzeker communiceren in respectvolle interactie

Groeien in taalcompetentie omvat groeien in communiceren. Leerlingen kunnen en durven zich steeds beter, passender en doelgerichter uitdrukken in het Nederlands.

Door je taalgebruik hoor je bij een groep. Taal heeft een emancipatorische functie: naarmate je taalgebruik rijker en gevarieerder wordt, krijg je toegang tot steeds meer groepen in de samenleving. Tegelijk kan je taal ook gebruiken om je eigen identiteit uit te drukken.

Van taal genieten, de beeldende kracht van taal en literatuur beleven en er creatief mee omgaan

Leerlingen plezier laten beleven aan taal kan in veel verschillende contexten. Ze leren via taal van cultuur genieten en creatief met taal om te gaan.

Leerlingen maken kennis met beeld en literatuur om hun eigen emotioneel leven te verrijken, het eigen 'ik' te ontplooiën, te positioneren, te duiden en te relativëren of om andere perspectieven te ontdekken. Verhalen brengen leerlingen in contact met andere identiteiten en nodigen leerlingen uit om zich te verplaatsen in de denk- en leefwereld van anderen, in hun emoties, in hun cultuur.

Door middel van taal structuur brengen in de eigen gedachten en ervaringen, en ze toetsen aan eigen en andermans mens- en wereldbeeld

Taal speelt een belangrijke rol bij de uitdrukking van wat in iedere persoon omgaat: ervaringen, gedachten en gevoelens, wensen en verlangens. Die komen zowel verbaal als non-verbaal tot uiting. Leerlingen leren zichzelf beter kennen door hun gedachten en meningen uit te drukken en af te toetsen aan die van anderen. Diverse informatiebronnen en een brede communicatie helpen hen om hun gedachten, ervaringen en meningen te structureren.

Leerlingen leren zichzelf kennen en opkomen voor zichzelf: ze ontdekken en benutten hun sterktes en kwaliteiten om het beste uit zichzelf naar boven te halen. Iedereen heeft taal nodig om in de diverse culturele samenleving een eigen identiteit te ontwikkelen en andere culturele aspecten te begrijpen. De leerlingen ontdekken dat in de samenleving verschillende culturen samenkomen die verbonden zijn met diverse taaluitingen, taalvariëteiten en talen. Een positief talige grondhouding ten opzichte van die verschillen is belangrijk om duurzaam en respectvol met elkaar te kunnen samenleven. Ze krijgen en tonen vertrouwen in de eigen taalcompetentie. Ze krijgen zicht op eigen en andere mens- en wereldbeelden.

Reflecteren op de eigen taal en op de taal van anderen

Reflecteren op de taal van jezelf en van anderen speelt een belangrijke rol bij identiteitsontwikkeling. Dat kan bij het verwoorden van ambities, eigen meningen en emoties, kritisch denken, taalplezier beleven, creatief omgaan met taal enz. Het gebruik van het gepaste taalregister en het inzetten van beleefdheidsconventies zijn belangrijk voor het aanknopen en onderhouden van sociale relaties.

Taal als systeem begrijpen en toepassen

'Taal, taalgebruik en taalsysteem' staat in een nauwe relatie met 'communicatie en informatie'. Taalcompetentie gaat immers niet alleen over taalvaardigheid en over het toepassen van talige kennis, maar ook over het verwerven van kennis over taal en over het werken aan een talig bewustzijn. Die inzichten zullen de groei van die eigen taalvaardigheid ondersteunen en versterken.

3.3 Opbouw

Dit leerplan is opgebouwd uit deze componenten.

- Communicatie en informatie;
- Literatuur;
- Identiteit in diversiteit;
- Taal, taalgebruik en taalsysteem.

Het is belangrijk om de samenhang tussen de componenten te bewaken: ze zijn te onderscheiden, maar niet te scheiden. Bovendien spelen ze vaak tegelijkertijd en werken ze ook op elkaar in.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de eerste graad

Dit leerplan bouwt verder op de algemene vorming van de eerste graad A-stroom. Leerlingen die de basisoptie Moderne talen(-wetenschappen) volgden, hebben hun taalvaardigheid verder uitgebreid. Dat is echter geen voorafname.

Wat betreft de communicatieve vaardigheden verhogen in de tweede graad de complexiteit (tekstkenmerken en minimumvereisten) en het eigenaarschap ten opzichte van de eerste graad. De kennis die nodig is voor een hoger niveau van taalbeheersing wordt verbreed en verdiept. Dat uit zich bijvoorbeeld op het vlak van tekststructuur, tekstopbouw en taalgebruik. Teksten hebben een minder concrete inhoud, worden langer en bezitten een hogere informatiedichtheid. Er wordt ook specifiek ingezet op teksten kritisch beoordelen en argumenteren.

Waar relevant verwijzen we bij de leerplandoelen naar de leerplandoelen Nederlands van de eerste graad A-stroom.

3.4.2 Samenhang in de tweede graad

In dit schema vind je een overzicht van de verschillen tussen het leerplan Nederlands B (II-Ned-da) en Nederlands S (II-NedS-da).

Waar relevant verwijzen we naar de doelen in de basisleerplannen Frans en Engels. Naast de link met het basisleerplan is er vaak ook een link met een gelijkaardig doel in de specifieke leerplannen Frans en Engels van de D/A- finaliteit.

	Basis II-Ned-da	Taal en communicatie II-NedS-da
Krachtlijn	Taal als systeem begrijpen en toepassen.	Taal als systeem begrijpen en onderzoeken.
Communicatie en informatie/literatuur	Aandacht voor diverse communicatieve situaties (LPD 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9)	Aandacht voor diverse communicatieve situaties (LPD 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11)
		+ Meer aandacht voor verschil formele en informele situaties (LPD 6, 10)
		+ Aangepaste tekstkenmerken en minimumvereisten (studierichtingsgerelateerd) (LPD 2, 3, 4, 5, 6, 10)
		+ De leerlingen herformuleren (delen van) schriftelijke teksten in functie van het doel en de doelgroep. (LPD 9)
	Zich creatief uitdrukken: één LPD bij literatuur (LPD 12)	Zich creatief uitdrukken: één LPD bij literatuur (LPD 14)
Wenk bij LPD productieve vaardigheden (zich creatief uitdrukken) (LPD 6)	+ De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit om communicatieve doelen te bereiken. (LPD 8)	

	Kijken is deel van de algemene vorming. (LPD 2, 3, 4)	Meer aandacht voor beeldtaal bij kijken, lezen en luisteren (LPD 2, 3, 4)
	Geraadpleegde bronnen in een bibliografie opnemen (LPD 7)	Consequent methode van bronvermelding gebruiken (bibliografie) (LPD 7)
Taal, taalgebruik en taalsysteem	Taalgebruik, taalsysteem, woordenschat en strategieën (LPD 14, 15, 17, 18, 20)	Taalgebruik, taalsysteem, woordenschat en strategieën (LPD 16, 17, 19, 20, 23)
		+ De leerlingen analyseren hoe de context de betekenis van een taaluiting beïnvloedt. (LPD 21)

3.4.3 Samenhang met de derde graad

Bij het beëindigen van de tweede graad van het secundair onderwijs kiezen de leerlingen opnieuw welke studierichting zij in de derde graad zullen volgen. De leerplannen Nederlands bouwen verder op de leerplannen van de tweede graad en ondersteunen de leerlingen in hun groei in taalcompetentie.

3.5 Aandachtspunten

Een belangrijk aspect van taalcompetentie in relatie tot identiteit is het ontwikkelen van een **positieve talige grondhouding**. Dat is een houding waarbij sprake is van vertrouwen in de eigen taalcompetentie, van een blijvende verwondering voor het fascinerende van taal en van openheid en respect tegenover elke vreemde taal en elke vorm van talige diversiteit in het Nederlands. Dat laatste uit zich onder meer in openheid ten opzichte van het taalgebruik van anderen en ten opzichte van verschillende variëteiten in het Nederlands: Standaardnederlands in Nederland en Vlaanderen, regiolect, dialect, straattaal, sms-taal, chattaal, enz.

Een positieve talige grondhouding laat leerlingen toe om zelfvertrouwen rond de eigen taalcompetentie te ontwikkelen, spreek- en schrijfdurf te ontwikkelen, respectvol te communiceren en te discussiëren met anderen, het Nederlands te ontdekken, ermee te experimenteren en er creatief mee om te gaan. Bovendien maakt het hen nieuwsgierig naar taalverschijnselen en motiveert het hen om hun taalcompetentie verder te ontwikkelen, in die mate dat hun talige kennis, vaardigheden en attitudes hen ondersteunen om beter te leven, te leren en zichzelf te ontplooiën in onze complexe en meertalige samenleving. Het stimuleren van een positieve talige grondhouding beschouwen we dan ook als een van de kerntaken van het onderwijs Nederlands.

In het kader van een talenbeleid is het zinvol om bij verschillende leerplandoelen **vakoverschrijdend** te overleggen en samen te werken. Dat kan door bijvoorbeeld leerlingen te ondersteunen bij talige aspecten die in andere vakken aan bod komen, teksten uit andere vakken aan bod te laten komen, dezelfde stappenplannen en kijkwijzers te gebruiken ...

Voor alle leerlingen geldt, hoe verschillend hun studieoriëntatie ook mag zijn, één groot gemeenschappelijk belang: dat hun taalvaardigheid zich zó ontwikkelt dat ze zich daarmee staande kunnen houden in de vele communicatiesituaties van hun leven nu en weldra, in en buiten de school.

Iedereen leert om vaardig te **communiceren** in uiteenlopende situaties en leert kritisch en efficiënt met **informatie** omgaan. Er gaat veel aandacht naar de ontwikkeling van **communicatieve vaardigheden**: luisteren, kijken, spreken, lezen, schrijven, interactie en de integratie ertussen, met aandacht voor

Standaardnederlands. Dat biedt de leerling meer kansen op schoolsucces en maakt contact en communicatie buiten de eigen omgeving gemakkelijker.

De leerlingen maken kennis met een **breed aanbod van tekstsoorten en teksttypes**, met diverse informatiebronnen, en dat via digitale en niet-digitale weg. Een uitdaging daarbij is dat veel informatie niet of nauwelijks gecontroleerd is op correctheid of op objectiviteit. De leerplandoelen Nederlands ondersteunen de leerlingen om effectieve en kritische informatieverwerkers en –verspreiders te worden.

De tabellen bij de vaardigheden vermelden de **kenmerken en minimumvereisten** voor de teksten. Voor de receptieve vaardigheden bakenen ze de moeilijkheidsgraad van de aangeboden teksten af. Voor productie en interactie gaat het naast afbakening ook om minimumvereisten voor teksten die leerlingen produceren. Die kenmerken en minimumvereisten vormen een leidraad bij de tekstkeuze en bij het opstellen van evaluatiecriteria.

Goed taalonderwijs spreekt de **creativiteit** van leerlingen aan en doet hen het **plezier van taal** ervaren. Je biedt zoveel mogelijk diverse teksten aan, zoveel mogelijk via een geïntegreerd aanbod, in verschillende componenten van het onderwijs Nederlands. Via fictie vragen we aandacht voor het (inter)culturele, voor het esthetische en voor de kracht van verbeelding. Leerlingen leven zich in de fictieve en ongekende werelden in. Allerlei maatschappelijke onderwerpen worden zo ook bespreekbaar gemaakt. Fictionele teksten laten de lezer, de luisteraar of de kijker toe om greep te krijgen op de werkelijkheid of bieden de mogelijkheid om eraan te ontsnappen.

Je kan specifiek aan de doelen **taalbeschouwing** werken. Leren over taal houdt reflectie in en gebeurt vanuit een doelbewuste communicatieve aanpak en strategie. Een systematische aanpak kan nodig zijn. Voor bepaalde delen van het **taalsysteem** kan echter een occasionele aanpak voldoende zijn. Ook strategieën, als deel van het taalsysteem, kan je geïntegreerd oefenen. Dat kan dus betekenen dat leerlingen nadenken over het taalsysteem dat ze gebruikt hebben bij een bepaalde communicatieve handeling of dat ze iets leren over hoe anderen in concrete situaties een opdracht uitgevoerd hebben. Daarbij is ook aandacht voor taalzorg (zowel mondeling als schriftelijk) belangrijk, waarbij rekening gehouden wordt met de communicatieve situatie. Het inzicht in een taalsysteem ondersteunt leerlingen bij het verwerven van het Standaardnederlands en van andere talen. Je kan daarbij de thuistaal inzetten.

De **strategieën** krijgen bijzondere aandacht. Ze komen ook expliciet aan bod in andere taalvakken. Een goede beheersing van die strategieën helpt de leerlingen om ook in niet-taalvakken efficiënt met tekst om te gaan. Het is daarom belangrijk dat er afspraken gemaakt worden tussen de vakken om transfer mogelijk te maken en te stimuleren.

Je besteedt aandacht aan **woordenschatverwerving**. Zinvol woordenschatonderwijs is meer dan alleen het geven van de betekenis van een ongekend woord. Leerlingen ontdekken de betekenis van een woord binnen een context. Als leraar maak je de afweging welke woorden nuttig, relevant en bruikbaar zijn voor de leerlingen. Strategieën in verband met woorden/woordbetekenissen zijn belangrijk voor de leerlingen.

4 Leerplandoelen

LPD 1 * De leerlingen beleven plezier aan en zijn gemotiveerd voor taal via cultuur, luisteren, kijken, lezen, spreken, schrijven, interactie en inzicht in het taalsysteem.

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 1; II-Fra-da LPD 1

- ✓ Je kan de motivatie en het leerplezier bij leerlingen verhogen door bv. in te zetten op functionele, authentieke opdrachten, de relevantie van opdrachten te duiden,

keuzemogelijkheden aan te bieden, leerlingen te laten leren in interactie, doelen en succescriteria te specificeren, om een ruim aanbod voor te stellen afgestemd op interesse, leeftijd, studierichting van de leerlingen ...

- ✓ De leerlingen zijn gemotiveerd als je vertrekt van wat ze kunnen en als je hen uitdagingen biedt en om dan een stapje verder te zetten. Groeien in taal is een individueel proces. Geef elke leerling de kans om taalcompetenter te worden.

4.1 Communicatie en informatie

Bij onderwijs Nederlands ontwikkelen de leerlingen hun expressieve en communicatieve vaardigheden doelgericht verder in functie van informatieverwerking en communicatie. Om de communicatieve leerplandoelen te bereiken zijn inzicht in taalgebruik en taalsysteem, strategieën, attitudes en een blijvende expliciete aandacht voor het verrijken van de woordenschat nodig.

LPD 2 De leerlingen bepalen het onderwerp, de globale inhoud, de hoofdgedachte en hoofdpunten van geschreven en gesproken teksten met deze kenmerken.

★ Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 3; II-Fra-da LPD 3

Samenhang eerste graad: in de eerste graad werken de leerlingen al aan lees- en luistervaardigheid. De kenmerken van de aangeboden teksten in de tweede graad zijn aangepast.

- ✓ Je kiest het best voor een ruime variatie aan teksten binnen de tekstsoorten (de leerlingen moeten de termen niet kennen), fictie en non-fictie, zowel niet-digitaal als digitaal (bv. teksten met hyperlinks). Een bepaalde tekst kan vaak onder verschillende tekstsoorten vallen. Teksten zijn ook vaak mengvormen.
- ✓ Je besteedt voldoende aandacht aan misleidende communicatie, bv. fake news, publireportage.
- ✓ Om het onderwerp, de globale inhoud, de hoofdgedachte en de hoofdpunten te bepalen in een tekst zet je verschillende leesstrategieën in (LPD 20). Je besteedt hier het best voldoende aandacht aan.

LPD 3 De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten met deze kenmerken.

★ Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 4; II-Fra-da LPD 4

Samenhang eerste graad: in de eerste graad werken de leerlingen al aan lees- en luistervaardigheid. De kenmerken van de aangeboden teksten in de tweede graad zijn aangepast.

- ✓ Je kiest het best voor een ruime variatie aan teksten binnen de tekstsoorten (de leerlingen moeten de termen niet kennen), fictie en non-fictie, zowel niet-digitaal als digitaal (bv. teksten met hyperlinks). Een bepaalde tekst kan vaak onder verschillende tekstsoorten vallen. Teksten zijn ook vaak mengvormen.

- ✓ Het gaat er hier om dat leerlingen gericht kunnen zoeken naar informatie die ze nodig hebben om het lees-, luister- of kijkdoel te realiseren.
- ✓ Je besteedt het best voldoende aandacht aan de gepaste leesstrategie (LPD 20).

LPD 4 De leerlingen beoordelen informatie op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid in geschreven en gesproken teksten met deze kenmerken.

★ Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief

Samenhang tweede graad: II-Ges-da LPD 12, 14

- ✓ Het is belangrijk om de drie aspecten betrouwbaarheid, bruikbaarheid en correctheid in samenhang te laten onderzoeken. Bij het selecteren van relevante informatie is het kritisch bevragen van de inhoud en van de bron belangrijk. Met het communicatiemodel bekijk je het taalgebruik altijd in zijn totale, reële context. Daardoor maak je veel meer kans om tot een betrouwbaar inzicht te komen in hoe anderen taal gebruiken.
- ✓ Je kiest het best voor een ruime variatie aan teksten binnen de tekstsoorten, zowel digitaal als niet-digitaal. Een bepaalde tekst kan vaak onder verschillende tekstsoorten vallen. Teksten zijn ook vaak mengvormen.
- ✓ Je besteedt voldoende aandacht aan misleidende communicatie, bv. fake news, publireportage.
- ✓ Dit betekent o.m. dat leerlingen intenties, opvattingen en waardeoordelen uit een tekst kunnen halen, zowel individueel als meer cultureel bepaalde ideeën. Daarnaast dienen leerlingen bewust te reflecteren over de inhoud van gesproken en geschreven teksten.

LPD 5 De leerlingen verwerken relevante informatie uit een beperkt aantal bronnen met deze kenmerken en brengen die gestructureerd samen.

- ✓ Je kan gerichte leeractiviteiten aanreiken om informatie te verwerken zoals schema, tabel, grafiek, diagram, tekening, mindmap, kolommenschema, storyboard, info graphics. Je geeft de leerlingen keuzevrijheid.
- ✓ De leerlingen werken bijvoorbeeld volgens een stappenplan: info selecteren, analyseren, relateren, concluderen, structureren.

LPD 6 De leerlingen produceren mondelinge en schriftelijke teksten (minimumvereisten).

★ Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 5; II-Fra-da LPD 5

Samenhang eerste graad: In de eerste graad produceren de leerlingen al schriftelijke en mondelinge teksten. De kenmerken van de te produceren teksten in de tweede graad zijn aangepast.

- ✓ De minimumvereisten die samenhangen met de mondelinge productie kunnen de leerlingen bereiken na voorbereidingstijd. Het is echter ook belangrijk dat leerlingen

leren om zich spontaan te uiten, bv. door zonder voorbereiding iets over zichzelf te vertellen of hun interesse uit te drukken.

- ✓ Het gaat hier zowel om teksten die vanuit persoonlijke als vanuit meer formele doeleinden geproduceerd worden. Voorbeelden: mail, instructie, verslag, uitnodiging, uitleg over een leerstofonderdeel, memo, presentatie, post op sociale media, affiche, poster, geanimeerd filmpje, mailing, nieuwsbrief ...
- ✓ Bij het produceren van teksten is het belangrijk dat leerlingen zich creatief met taal uitdrukken, dat ze bepaalde technieken gebruiken in functie van doel en doelpubliek, dat er bijvoorbeeld aandacht is voor stijlfiguren of humor, voor het spelen met taal of mixen van talen. Ook lay-out, ritme of rijm kunnen ze daarbij inzetten.
- ✓ Je geeft zoveel mogelijk schrijf- en spreekkansen. Je kan verschillende vaardigheden combineren. Ook literatuur biedt kansen om de leerlingen te laten spreken en schrijven.
- ✓ Het is belangrijk om leerlingen voldoende leerkansen te geven zodat het eindproduct beter wordt, bv. gefaseerd werken via verschillende versies van het schrijfproduct, leerlingen vormen elkaars doelpubliek, gaan samen inhouden verkennen en linken aan doelen en criteria ... De nadruk ligt daarbij niet alleen op het product, maar ook op het proces.

LPD 7 De leerlingen nemen geraadpleegde bronnen in een bibliografie op.

Samenhang algemene vorming: II-GLI-ddaa LPD 4

- ✓ Je kan de leerlingen een format aanbieden waarin ze een eenvoudige, korte bibliografie kunnen opmaken. Leerlingen maken een bibliografie op in functie van een andere opdracht. Nederlands kan ondersteuning bieden als leerlingen voor een ander vak een werkstuk schrijven. De bibliografie is deel van een groter geheel, van een andere (grotere) opdracht.
- ✓ Het is wenselijk om de methode af te stemmen op die van de school in het kader van taal- en talenbeleid.

LPD 8 De leerlingen nemen deel aan mondelinge en schriftelijke interactie (minimumvereisten).

★ Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 6; II-Fra-da LPD 6

Samenhang eerste graad: in de eerste graad produceren de leerlingen al eenvoudige schriftelijke en mondelinge teksten in interactie. De kenmerken van de te produceren teksten in de tweede graad zijn aangepast.

- ✓ Je besteedt voldoende aandacht aan formele contexten, ook via online communicatie bv. (video)chat, sociale media.
- ✓ Ook expliciete aandacht voor non-verbale communicatie, het effect ervan en beleefdheidsconventies kunnen hier een plaats krijgen.

LPD 9 De leerlingen beargumenteren mondeling een eigen mening.

★ Standpunt, argument, conclusie

- ✓ Je kan de leerlingen een kritische houding laten aannemen, ook ten opzichte van hun eigen mening door hen bv. verschillende perspectieven te laten innemen, feiten en meningen te laten onderscheiden, hun eigen mening in vraag te stellen en te onderbouwen, veralgemeningen en stereotyperingen te laten doorprikken ...
- ✓ Hierbij kan je ook focussen op talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit aan te duiden, bv. door beeldspraak, gekleurd woordgebruik (connotaties) ... te gebruiken.
- ✓ Je behandelt dit leerplandoel best samen met LPD 4.

4.2 Literatuur

De leerlingen leren van literatuur genieten, maken kennis met kunst en literatuur om andere perspectieven te ontdekken en hun eigen leven te verrijken. Ze treden ook in interactie over de relevantie van literaire teksten. De bestudering van de literaire tekst en de context sluit bij de (lees)ervaring aan.

LPD 10 De leerlingen verwerken hun ervaringen bij het lezen, beluisteren en bekijken van verschillende soorten literaire teksten:

- **verwoorden hun gedachten, gevoelens en beleving;**
- **duiden het samenspel tussen waarneming (lezen, luisteren, kijken) en gedachten en gevoelens.**

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 10; II-Fra-da LPD 10; II-MEAV-da LPD A6

Samenhang eerste graad: dit leerplandoel komt ook aan bod in de eerste graad. Voldoende overleg binnen de vakgroep over de graden heen is aangewezen om overlapping te vermijden.

- ✓ Je laat leerlingen het best kennismaken met veel verschillende soorten teksten. Voorbeelden: verhalen, poëzie, literaire fragmenten, (kort)film, strips, jeugdtheater, jeugd- en adolescentenboeken, games ... Je daagt leerlingen uit om op verschillende manieren hun leeservaring te verwerken.
- ✓ Ook bij lezen en luisteren krijgen beelden en het non-verbale/het kijken een plaats. De leerlingen leren kijken, leren met beelden omgaan, leren die beelden 'lezen', begrijpen en interpreteren en ze ontdekken dat die beelden vaak aanvullende informatie geven of de boodschap verduidelijken.
- ✓ Dit doel focust op literatuurbeleving. De leerlingen maken kennis met literaire teksten door te ervaren wat de teksten met hen doen, hoe ze hen beroeren. Dit doel beoogt noch zuiver tekstbegrip noch literaire analyse; daarom zijn er geen kenniselementen in die zin opgenomen. Je leert de leerlingen zich af te vragen waarom sommige aspecten van de tekst hen aanspreken, waarom ze zich identificeren met een bepaald personage, in welke zin ze gelijkaardige ervaringen al hebben meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukkingsvorm of stijl hen aanspreekt ... Zo kunnen

leerlingen hun identiteit verder ontwikkelen via bijvoorbeeld empathisch vermogen, waarden herkennen, erkennen, confronteren, verbeelden.

LPD 11 De leerlingen treden in interactie over de relevantie van literaire teksten voor hun leefwereld, voor de samenleving waarin ze leven, voor de samenleving waarin de teksten ontstonden.

- ✓ Interactie mag breed opgevat worden: het kan gaan om de interactie met de auteur(s) van een werk, met andere leerlingen, (recensenten via) recensies, specialisten, bloggers ... Het doet een appèl op wederzijds begrip voor andere opvattingen en waarden en laat leerlingen reflecteren over de relativiteit van hun eigen denkkader.
- ✓ De leerlingen treden in interactie via woorden of artistieke uitdrukkingen.
- ✓ De leerlingen kunnen bv. een aspect uit een verhaal met informatie uit een niet-fictionele bron vergelijken, confronteren en op die manier het thema uit het verhaal aan de realiteit koppelen. Dat kan via rollenspelen, filmpje, interview, collage, poster, 'booksnaps' ...
- ✓ Je kan dit leerplandoel samen behandelen met LPD 10 en LPD 12.

LPD 12 De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit.

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 11; II-Fra-da LPD 11; II-MEAV-da LPD A5

Samenhang eerste graad: Dit leerplandoel komt ook aan bod in de eerste graad. Voldoende overleg binnen de vakgroep over de graden heen is aangewezen om overlapping te vermijden.

- ✓ De leerlingen kunnen technieken inzetten om creatief met taal om te gaan, bijvoorbeeld: gebruiken van lay-out, rijm, ritme, humor en stijlfiguren, het opbouwen van spanning, het spelen met tijd en ruimte, het toepassen van verteltechnieken, het spelen met beeld en taal, het mixen van talen.
- ✓ Je kan de leerlingen zowel functioneel creatief aan het werk zetten (bv. een affiche, een slogan, een flyer ...) alsook belevend creatief vertrekkend vanuit taal (bv. het uittekenen of uitbeelden van emoties bij het horen van een lied of een gedicht, kleuren geven aan woorden, het linken van muziek, afbeeldingen of voorwerpen aan tekst, een eigen gedicht of korte literaire tekst ...).
- ✓ Je kan de leerlingen hun waardering laten uitdrukken voor de creaties van anderen.

4.3 Identiteit in diversiteit

Taal is nodig om een eigen identiteit te ontwikkelen en culturele aspecten te begrijpen. Met verschillende culturen hangen verschillende taaluitingen, taalvariëteiten en talen samen. Voor die verschillen openstaan en ermee in contact komen is belangrijk om duurzaam en respectvol met elkaar te kunnen samenleven. Op die manier ontwikkelen leerlingen een positief talige grondhouding.

LPD 13 *De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 9; II-Fra-da LPD 9; II-MEAV-da LPD M 4

- ✓ Je vertrekt het best vanuit de aanwezige meertaligheid (talen, dialecten, tussentalen, regiolecten, sociolecten) in de groep of in de regio. Je werkt aan taalattitude door bv. ideeën of vooroordelen rond dialecten en hiërarchische benadering van taal onder de aandacht te brengen. Je kan de leerlingen stimuleren om hun eigen meertaligheid te benutten.
- ✓ Het is belangrijk dat de leerlingen zich bewust zijn van hoe taalgebruik het waardeoordeel over anderen meebepaalt. De leerlingen kunnen abstractie maken van dat impulsieve waardeoordeel.

LPD 14 De leerlingen onderscheiden overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.

- ★ Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, nationale, regionale, sociale en situationele taalvariëteiten in het Nederlands

Samenhang eerste graad: in de eerste graad leren de leerlingen op een eenvoudige manier overeenkomsten en verschillen tussen taaluitingen, taalvariëteiten en talen te onderscheiden.

- ✓ Het inzicht in gelijkenissen en verschillen tussen talen ondersteunt leerlingen bij het leren van talen: de thuistaal kan een plaats krijgen bij het verwerven en gebruiken van het Standaardnederlands en van andere talen. Ook de verworven schooltalen en de variaties binnen het Nederlands kunnen aan bod komen.
- ✓ Het is niet de bedoeling dat leerlingen exhaustief taalsystemen met elkaar vergelijken. Het betreft eerder een exemplarisch inzicht in taalvariatie. Dat inzicht kan ertoe bijdragen dat leerlingen respect hebben voor de identiteit van anderen.

LPD 15 De leerlingen illustreren de relatie tussen taal en identiteitsvorming:

- **stereotypering;**
- **taal als factor van inclusie en exclusie;**
- **relatie tussen taalnorm en taalgebruik;**
- **beleefdheidsconventies en registers (van formeel tot informeel).**

Samenhang tweede graad: II-MEAV-da LPD-M 1, M 3; II-God-d Om1, ILC 12, 18; II-God-a Om1, ILC 12, 18

- ✓ Je vertrekt het best vanuit de leefwereld van de leerlingen. Ze delen eigen ervaringen.
- ✓ De effecten van non-verbale communicatie komen aan bod: de lichaamstaal, de gezichtsuitdrukking, het voorkomen ... bepalen in hoge mate of en hoe de boodschap overkomt. De leerlingen leren welk effect die hebben en passen die kennis ook toe als ze zelf communiceren.

- ✓ Om de stereotypering op basis van taal te behandelen, kan je vertrekken van stripverhalen, reclame, soaps of satirische tv-programma's waar een sterke link gelegd wordt tussen iemands taalgebruik en eigenschappen die daar los van staan, zoals karaktereigenschappen.
- ✓ Voorbeelden van taal als inclusie of exclusie: jongerentaal, vaktaal (juristen, dokters, leraren ...), elitair taalgebruik, regiolecten ... De leerlingen maken zo kennis met bedoelde en onbedoelde effecten van taal(gebruik).
- ✓ Mogelijkheden van het spanningsveld en de wederzijdse beïnvloeding van taalnorm-taalgebruik: het ontstaan van regionale taalvariëteiten binnen het Standaardnederlands, gebruik van 'hun' versus 'hen', 'groter dan' versus 'groter als', verdwijnen van zwakke en sterke werkwoorden, het veranderen van genus, discussie rond taalverandering ...
- ✓ Om het belang van taalregisters en beleefdheidsconventies en het effect ervan te benadrukken, laat je leerlingen zelf verschillende taalregisters en beleefdheidsconventies gebruiken in verschillende communicatieve situaties. Dat kan zowel receptief als productief via bv. rollenspel, vergelijken van register in verschillende kanalen, manieren om een directieve boodschap te geven via vragen en mededelingen.

LPD 16 * De leerlingen tonen durf om met taal aan de slag te gaan.

- ✓ Zowel receptief (bv. om met een moeilijker of langere tekst te werken) als productief (spreek- en schrijfdurf).
- ✓ Het is belangrijk dat leerlingen op een gepaste manier kansen grijpen om voor zichzelf en voor een ander op te komen en om tot oplossingen te komen.

4.4 Taal, taalgebruik en taalsysteem

Inzicht in taalsysteem en in strategieën ondersteunen het taalgebruik. De doelen uit deze component staan niet op zich, maar staan in nauwe relatie met de andere leerplandoelen. Het gaat over Nederlands als taalsysteem en als taalgebruikssysteem (communicatiemiddel).

LPD 17 De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel bij informatieverwerking en ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 16; II-Fra-da LPD 16

Samenhang eerste graad: de kenniselementen die in de eerste graad al aan bod komen, staan oranje, cursief gedrukt in het overzicht.

- ✓ Bij dit doel werk je ook met aandacht voor
  - verbale en non-verbale communicatie, effecten van het non-verbale en het gebruik van visuele ondersteunende elementen zoals bewegende beelden;
  - beleefdheidsconventies en registers van formeel tot informeel;
  - conventies met betrekking tot tekstsoorten en teksttypes respecteren.

- ✓ Deze taalhandelingen kunnen inspirerend werken, bv. beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken.

LPD 18 De leerlingen gebruiken hun inzicht in het taalsysteem van het Standaardnederlands bij informatieverwerking en ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

- ★ Aspecten van taalbeschouwing - taalsysteem: klanken (fonologisch domein), woorden (morfologisch domein), zinnen (syntactisch domein), teksten (tekstueel domein), betekenissen (semantisch domein), spelling en interpunctie (orthografisch domein)

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 15; II-Fra-da LPD 15

Samenhang eerste graad: de kenniselementen die in de eerste graad al aan bod komen, staan oranje, cursief gedrukt in het overzicht.

- ✓ Het inzicht in een taalsysteem ondersteunt leerlingen bij het leren van talen: de eigen meertaligheid kan een plaats krijgen bij het verwerven van het Standaardnederlands.
- ✓ Het gebruik van metataal zet je functioneel in om de taalvaardigheid van de leerlingen te verbeteren. Het is niet de bedoeling dat de leerlingen alle termen zelf gebruiken. Inzicht in de concepten is belangrijker in functie van het toepassen, zowel receptief als productief.

LPD 19 De leerlingen gebruiken nieuw verworven woorden, woordgroepen en eenvoudig figuurlijk taalgebruik bij informatieverwerking en in functie van doelgerichte communicatie.

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 13; II-Fra-da LPD 13

- ✓ Binnen onderwijs Nederlands is naast aandacht voor Standaardnederlands en voor het dagelijks taalgebruik van de leerling, ook aandacht voor specifieke taalregisters zoals school- en vaktaal. Je werkt gericht aan de verwerving en versterking van taal. Samenwerken met andere vakken kan dit doel ondersteunen door bv. een tekst uit een ander vak aan te bieden, leerlingen te ondersteunen bij talige aspecten die in andere vakken aan bod komen ...
- ✓ Het is belangrijk dat leerlingen voldoende woordenschat beheersen om over behandelde onderwerpen mee te praten, dat betekent ook abstracte woorden en leenwoorden. Ze leren variëren in woordenschat, synoniemen gebruiken, ze worden trefzeker in woord- en taalgebruik. Ze vermijden loperwoorden.

LPD 20 De leerlingen zetten strategieën in bij informatieverwerking en communicatie, ook bij falende communicatie.

Samenhang tweede graad: II-Eng-da LPD 17; II-Fra-da LPD 17

Samenhang eerste graad: in de eerste graad leren de leerlingen strategieën inzetten bij de verschillende vaardigheden. Ook in de tweede graad ligt de nadruk op het gepast inzetten van strategieën. Leerlingen worden steeds zelfstandiger bij het kiezen van de gepaste strategie.

- ✓ Bij de woordleerstrategieën is dit een aandachtspunt: begrippen of concepten zijn geen onveranderlijke en enkelvoudige gegevens, zoals de betekenissen die in een woordenboek staan. Een woordenboek geeft alleen een denotatieve betekenis, waarin de rijke ervaringswereld van de taalgebruiker ontbreekt. Begrippen groeien integendeel met je levenservaring mee. Woorden als gezelligheid of liefde betekenen voor iedereen zoveel meer dan in een woordenboek staat. Er spelen allerlei connotaties mee, betekenissen die ieder voor zich uit de eigen levenservaringen heeft opgebouwd. Daarnaast heb je aandacht voor de vele collocaties die de taal rijk is.

5 Lexicon

Het lexicon bevat een verduidelijking bij de in het leerplan gebruikte begrippen. De verduidelijking gebeurt enkel ten behoeve van de leraar.

Adequaatheid

Het gepast inzetten van talige bouwstenen zodat de boodschap overkomt.

Argumentatieve teksten

In argumentatieve teksten worden argumenten aangevoerd ter ondersteuning van een stelling of standpunt, bv. betoog.

Beleefdheidsconventies

Beleefdheidsconventies zijn alle (impliciete) afspraken die horen bij het taalgebruik in bepaalde contexten. Daaronder kunnen vallen: het gepaste stemvolume gebruiken, op een geschikt moment het woord nemen, interesse tonen in wat gezegd wordt ...

Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid is de mate van eerlijkheid en geloofwaardigheid van een tekst. Cruciaal voor de beoordeling van een tekst op betrouwbaarheid is de mogelijkheid om te kunnen controleren waar de tekst en de informatie in de tekst vandaan komen. (Wat is de bron? Wie is de auteur? Wat is het doel van de tekst? Wanneer kwam de tekst tot stand?)

Betrouwbaarheid bekijk je het best in samenhang met bruikbaarheid en correctheid.

Bruikbaarheid

Bruikbaarheid is de mate van geschiktheid van de tekst voor een bepaald doel of publiek.

Bruikbaarheid bekijk je het best in samenhang met betrouwbaarheid en correctheid.

Correctheid

Correctheid is de mate waarin de tekst vrij is van fouten. Het gaat daarbij in eerste instantie om de inhoud van de tekst: is wat in de tekst staat feitelijk juist? Maar het kan bijvoorbeeld ook gaan om morele, sociale, politieke, taalkundige ... correctheid.

Correctheid bekijk je het best in samenhang met betrouwbaarheid en bruikbaarheid.

Communicatiemodel

Het communicatiemodel kan gebruikt worden om elke communicatiesituatie te analyseren, een taalhandeling voor te bereiden, te begrijpen en te evalueren. Bij het communicatiemodel gebruik je negen vragen: Wie is de zender? Wat is de boodschap? Waarover gaat de boodschap/wat is de relatie van de boodschap tot de werkelijkheid? Wie is de ontvanger? Wat is de bedoeling van de communicatie? Hoe wordt er gecommuniceerd? In welke context (of situatie) wordt er gecommuniceerd? Wat is het kanaal? Wat is het effect?

Doelgericht

Doelgericht slaat op het feit dat de taalgebruiker via het begrijpen en/of het produceren van talige boodschappen bepaalde doelen probeert te bereiken. Om geslaagd te communiceren houdt hij rekening met de communicatieve situatie. De verwerking van de tekst (receptief) en de kwaliteit van de tekst (productief) worden afgemeten aan de mate waarin het doel vlot, succesvol en gepast bereikt is.

Dat gebeurt bij voorkeur in betekenisvolle, authentieke of semi-authentieke situaties.

Frequente woorden

Frequente woorden zijn woorden die op heel regelmatige basis in de dagelijkse omgang gebruikt worden. Minder frequente woorden zijn woorden die af en toe gebruikt worden en waarvan het abstractieniveau doorgaans hoger ligt.

Globale inhoud

De globale inhoud geeft de grote lijnen van een verhaal weer. Om de globale inhoud van een tekst te kunnen achterhalen, is geen systematische en volledige lezing van de tekst nodig. Het is mogelijk om dat te doen op basis van diagonale lezing met aandacht voor bv. (tussen)titels, lay-out, vetgedrukte woorden enz.

Hoofdgedachte

De hoofdgedachte is het belangrijkste wat over het onderwerp gezegd wordt. Het is met andere woorden de centrale boodschap die de spreker/schrijver probeert over te brengen en die je in één of twee zinnen kan weergeven.

Hoofdpunten

De hoofdpunten zijn alle inhoudelijke elementen die ondersteunend zijn voor die hoofdgedachte. Dat kan ook de gedachtegang zijn.

Informatiedichtheid

De hoeveelheid informatie die in een bepaalde tekst of context aangeboden wordt. Een tekst met hoge informatiedichtheid bevat in de regel veel informatie; een tekst met lage informatiedichtheid weinig.

Informatieve teksten

Teksten waarin voornamelijk feitelijke informatie meegedeeld wordt, bv. krantenbericht.

Interactie

Zowel receptieve (lezen, luisteren) als productieve (schrijven en spreken) vaardigheden zijn vereist. Telkens is ook kijkvaardigheid een aspect van de vaardigheden, luisteren wordt vaak met kijken gecombineerd, ook tijdens het lezen 'kijk' je naar de tekst, bij de mondelinge vaardigheden/interactie is het non-verbale gedrag of de lichaamstaal ook belangrijk.

Literaire teksten

Schriftelijke of mondelinge teksten die een esthetische waarde hebben en die vaak een emotioneel effect bij de ontvanger beogen. Literaire teksten dienen in brede zin te worden geïnterpreteerd. Het kan daarbij zowel over cartoon, graphic novel, lied(tekst), film(tekst), brief, essay, slam poetry, autobiografie... als over mengvormen gaan.

Narratieve teksten

Verhalende teksten, bv. reisverhaal.

Onderwerp van een tekst

Het onderwerp van een tekst geeft in één of enkele woorden weer waarover de tekst gaat.

Opiniërende teksten

Teksten waarin de schrijver of spreker een mening of standpunt geeft, bv. review.

Persuasieve teksten

Persuasieve teksten hebben tot doel de lezer of luisteraar te overtuigen van een standpunt, mening of boodschap om daarmee zijn gedachten te beïnvloeden, bv. reclametekst.

Prescriptieve teksten

Teksten met als doel het handelen van de ontvanger te sturen, bv. recept.

(taal)Register

De term 'register' verwijst naar taalgebruik dat gebonden is aan een bepaalde situatie, waarbij het zowel om lexicale als om syntactische elementen kan gaan.

Tekststructuur

Opbouw van de tekst bv. met inleiding, midden, slot, alinea's, illustratie en (tussen)titels, (alinea)kopje, opsommingstekens, witregel.

Vaste tekststructuur

Een vaste structuur geeft op specifieke vragen een antwoord. Bv. onderzoeksstructuur, maatregelstructuur, probleemstructuur ...

Woordgroep

De term 'woordgroep' wordt veel frequenter gebruikt dan 'constituent' of 'syntagma'. Een woordgroep is een syntactische eenheid die vaak deel uitmaakt van een grotere structuur, een andere woordgroep of een zin. Bij de term woordgroep denken we vooral aan de interne structuur (binnenbouw) van zo'n eenheid. Omdat een woordgroep ook uit één enkel woord kan bestaan, is het element 'groep' in de naam wat misleidend.

6 Pop-ups

Kenmerken - Teksten receptieve vaardigheden

Onderwerp
Concrete tot vrij algemene inhoud

Ondersteuning/uiterlijke kenmerken
Met visuele ondersteuning zoals bewegende beelden
Structuur/samenhang
Herkenbare structuur
Herkenbare samenhang
Langere zinnen
Tempo en vlotheid
Normaal spreektempo
Informatiedichtheid
Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid
Woordenschat
<u>Frequente en minder frequente woorden</u> zoals abstracte woorden en leenwoorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, Standaardnederlands

(Minimum)vereisten - Teksten productieve vaardigheden

Onderwerp
Concrete tot vrij algemene inhoud
Uiterlijke kenmerken
Gepaste lay-out
Verzorgd taalgebruik/taalvariëteit
Standaardnederlands, met aandacht voor woordkeuze, uitspraak, spelling, zinsbouw, interpunctie, helderheid, <u>adequatheid</u> , (vorm)correctheid en vlotheid
Gepast register, van formeel tot informeel
Gepast, niet-storend non-verbaal gedrag
<u>Beleefdheidsconventies</u>
Structuur/samenhang
Herkenbare tekstopbouw
Gepaste en herkenbare tekststructuur (inleiding, midden, slot)
Tekstopbouwende elementen zoals titel, alinea
Vaste tekststructuren zoals probleemstructuur, maatregelstructuur, evaluatiestructuur, handelingsstructuur, onderzoeksstructuur
Herkenbare tekstverbanden o.m. door gebruik van gepaste signaalwoorden, verwijswaarden
Woordenschat
<u>Frequente</u> en minder frequente woorden, zoals abstracte woorden en leenwoorden; eenvoudig figuurlijk taalgebruik
Ondersteuning
Met behulp van ondersteunende middelen

Kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel

‘Zoals’ betekent dat er een keuze gemaakt kan worden. De concepten na de ‘zoals’-constructie zijn niet verplicht, ze zijn eerder inspirerend. Afhankelijk van de leerlingengroep kan je hierop in meerdere of mindere mate ingaan.

Taalbeschouwing -- Inzicht in deze concepten			
Tekstueel domein teksten	tekstopbouwende elementen	<i>titel</i> tussentitel (alinea)kopje alinea hoofd- en bijzaken	
	<u>tekststructuren</u>	inleiding midden slot	
	<u>vaste tekststructuren</u>	zoals probleemstructuur maatregelstructuur evaluatiestructuur handelingsstructuur onderzoekstructuur	
	<i>structuuraanduiders</i>	<i>signaalwoorden</i> <i>verwijswoorden</i>	
	<i>benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen</i>		
	tekstverbanden (receptie)	chronologisch oorzakelijk voordelen-nadelenverband opsommend vergelijkend samenvattend concluderend	
	tekstverbanden (productie)	zoals beschrijvend chronologisch middel-doelverband oorzakelijk redengevend gevolgaanduidend tegenstellend toegevend voordelen-nadelenverband voorwaardelijk opsommend vergelijkend toelichtend samenvattend concluderend	
	<i>tekstsoorten</i> en teksttypes	<i>informatief zoals een krantenartikel,</i> <i>persuasief zoals een reclameboodschap,</i> argumentatief zoals een betoog, <i>opiniërend zoals een opiniestuk,</i>	

		<i>prescriptief zoals een gebruiksaanwijzing, narratief zoals een reisverhaal</i>
	status van uitspraken elementen van argumentatieleer	<i>feit mening stelling standpunt argument conclusie</i>
	tekstdoel	
	talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit uit te drukken	
	<i>fictie – non-fictie</i>	
communicatiemodel	<i>zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel, effect, ruis</i>	

Taalsysteem

Zoals betekent dat er een keuze gemaakt kan worden. De concepten na de ‘zoals’-constructie zijn niet verplicht, ze zijn eerder inspirerend. Afhankelijk van de leerlingengroep kan je hierop in meerdere of mindere mate ingaan.

Oranje cursief: eerste graad

Taalsysteem - Inzicht in deze concepten		
Fonologisch domein klanken en klankcombinaties	<i>Klanken</i>	lange en korte klinkers <i>klank: lange, korte en doffe klank letter: klinker en medeklinker</i>
	intonatie	
Morfologisch domein woorden: woordvorming en woordsoorten	<i>samenstelling afleiding</i>	<i>voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud verkleinwoord stam uitgang verbuiging vervoeging</i>
	<i>zelfstandig naamwoord</i>	
	<i>bijvoeglijk naamwoord</i>	
	<i>werkwoord werkwoordstijden</i>	<i>imperatief onvoltooid tegenwoordige tijd voltooid tegenwoordige tijd onvoltooid verleden tijd voltooid verleden tijd onvoltooid toekomstige tijd voltooid deelwoord infinities hulpwerkwoord zelfstandig werkwoord koppelwerkwoord</i>
	<i>voornaamwoord</i>	

Taalstelsel - Inzicht in deze concepten		
	<i>lidwoord</i>	
	<i>voegwoord</i>	
	<i>voorzetsel</i>	
	<i>telwoord</i>	
	<i>bijwoord</i>	
Syntactisch domein zinnen: zinssoorten en zinsdelen	<i>zin</i>	<i>congruentie tussen onderwerp en persoonsvorm</i>
	<i>zinsdeel</i>	
	zinssoorten	<i>ontkennende zin bevestigende zin mededelende zin vragende zin bevelende zin uitroepende zin actieve zin passieve zin enkelvoudige zin samengestelde zin: onderschikking en nevenschikking</i>
	woordvolgorde	hoofdzin bijzin inversie
	<i>onderwerp</i>	
	<i>gezegde</i>	<i>gezegde met daarin de persoonsvorm: werkwoordelijk gezegde naamwoordelijk gezegde</i>
	<i>voorwerp</i>	<i>lijdend voorwerp meewerkend voorwerp</i>
	<i>bepaling</i>	<i>bijwoordelijke bepaling</i>
Semantisch domein betekenissen en betekenisrelaties	<i>synoniem antoniem homoniem letterlijk en figuurlijk beeldspraak: vergelijking metafoor spreekwoord</i>	
	vormen van humor	ironie overdrijving woordspeling
	<i>gevoelswaarde van woorden</i>	zoals eufemisme dysfemisme
	herkomst van woorden	inheems woord leenwoord
Orthografisch domein toepassen van spelling en spellingvormen: belang, functie, gebruik,	toepassen van spelling	frequente en minder frequente woorden, <i>ook met veranderlijk woordbeeld (spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld bv. klinker in open/gesloten lettergreep, verdubbeling medeklinker, niet-</i>

Taalstelsel - Inzicht in deze concepten		
regels en strategieën van spelling		<i>klankzuivere eindletter, werkwoorden)</i> <i>hoofdletters</i>
	diakritische tekens	<i>trema</i> <i>koppelteken</i> <i>apostrof</i>
	uitspraaktekens	zoals <i>accenttekens</i>
Interpunctie - leestekens	interpunctietekens	<i>punt</i> <i>komma</i> <i>vraagteken</i> <i>uitroepetekens</i> <i>dubbele punt</i> <i>spatie</i> <i>aanhalingstekens</i> beletseltekens gedachtestreepje

Strategieën

Strategieën bij de receptieve vaardigheden

- met lees- en luisterdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- inhoud voorspellen;
- verbale en non-verbale communicatie en non-verbaal gedrag herkennen;
- hoofd- en bijzaken onderscheiden en gedachtegang reconstrueren;
- lay-out, afbeeldingen en visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- vragen stellen;
- tussentijds samenvatten;
- bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is;
- gepaste manier van lezen/luisteren inzetten: oriënterend, globaal, zoekend, intensief, kritisch of genietend lezen/luisteren.

Strategieën om betekenissen te achterhalen via

- de context (visuele en tekstuele),
- woorddelen,
- taalverwantschap,
- betekenisonderhandeling,
- talige hulpmiddelen bv. verklarend of vertaalwoordenboek, thuistaal inzetten, vertaalsoftware ...

Strategieën bij de productieve vaardigheden

- met spreek- en schrijfdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- met de ontvanger rekening houden, bv. door het gepast inzetten van lichaamstaal;
- rekening houden met effecten van non-verbaal gedrag;
- visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- talige hulpmiddelen gebruiken, bv. spreek- en schrijfkaders, spreek- en schrijfplan, spellingcorrector, woordenboek ...;

- lay-out, tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken;
- eigen tekst nakijken;
- respecteren van conventies met betrekking tot tekstsoorten en teksttypes.

Strategieën bijkomend bij de interactie

- met de doelen van de **interactie** rekening houden;
- op wat de ander zegt of schrijft inspelen;
- de ander laten uitspreken;
- op een gepaste manier het woord vragen of nemen;
- elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten;
- het register op de ontvanger afstemmen;
- taalgebruik aan de ontvanger aanpassen;
- vragen om hulp/opheldering zoals trager spreken, herhalen of om herhaling vragen, herformuleren, doorvragen en zelf hulp/opheldering bieden;
- actieve luisterhouding aannemen;
- creatief denken;
- zich inleven.

Compenserende strategieën bij falende communicatie

De leerlingen zetten strategieën in als de communicatie het doel of de doelgroep dreigt niet te bereiken. Het gaat dan bijvoorbeeld om deze strategieën: zinnen herlezen, achtergrondruis uitschakelen, om herhaling vragen, zich afzonderen, een talig hulpmiddel gebruiken, de communicatie uitstellen naar een later moment ...

7 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de uitrusting en het didactisch materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

Een lokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid;
- met de mogelijkheid om (online) verklarende woordenboeken, de (online) woordenlijst, diverse bronnen zoals kranten en tijdschriften, audio- en beeldopnamen te raadplegen.

Toegang tot (mobile) devices voor de leerlingen.

8 Concordantie

De concordantietabel geeft aan welke leerplandoelen eindtermen (ET) realiseren. [zie disclaimer]

Leerplandoel	Eindtermen
1	ET 2.1; ET 2.2

2	ET 2.3; ET 2.4; ET 2.7
3	ET 2.5; ET 2.7
4	ET 2.6
5	--
6	ET 2.8
7	ET 13.8
8	ET 2.10; ET 7.8
9	ET 2.12
10	ET 2.15
11	--
12	ET 2.9
13	ET 2.13
14	ET 2.14
15	ET 2.14
16	--
17	ET 2.12
18	ET 2.11
19	ET 2.3; ET 2.4; ET 2.5; ET 2.6; ET 2.7; ET 2.8; ET 2.10; ET 2.15
20	ET 2.3; ET 2.4; ET 2.5; ET 2.6; ET 2.7; ET 2.8; ET 2.10; ET 2.12; ET 2.15; ET 7.8

8.1 Eindtermen

2.1 De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, interactie, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)

2.2 De leerlingen beleven plezier aan taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, interactie, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)

2.3 De leerlingen bepalen het onderwerp en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Woordenschat: frequente en minder frequente woorden, zoals abstracte woorden en leenwoorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik

*Conceptuele kennis

- Onderwerp
- Globale inhoud
- Doelgerichte informatieverwerking
- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën: met lees- en luisterdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; tussentijds samenvatten, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context, via taalverwantschap of op basis van woorddelen; bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is; talige hulpmiddelen gebruiken
- -Functioneel gebruiken van eindtermen 2.11 en 2.12

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Herkenbare structuur
- Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid
- Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente en minder frequente woorden zoals abstracte woorden en leenwoorden
- Herkenbare samenhang
- Concrete tot vrij algemene inhoud
- Langere zinnen
- Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief, apart of gecombineerd

Bijkomend voor mondelinge receptie

- Normaal spreektempo
- Met visuele ondersteuning zoals bewegende beelden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

2.4 De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Zie eindterm 2.3

*Conceptuele kennis

- Hoofdgedachte
- Hoofdpunt
- Doelgerichte informatieverwerking
- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

2.5 De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Zie eindterm 2.3

*Conceptuele kennis

- Relevante informatie
- Doelgerichte informatieverwerking
- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

2.6 De leerlingen beoordelen informatie in gesproken en geschreven teksten op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Zie eindterm 2.3

*Conceptuele kennis

- Doelgerichte informatieverwerking
- Doelgerichte communicatie
- Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid
- Criteria om de bruikbaarheid, de correctheid en de betrouwbaarheid van bronnen en informatie te toetsen
- Intenties, opvattingen en waardeoordelen

*Procedurele kennis

- Zie eindterm 2.3
- Toepassen van criteria om de bruikbaarheid, de correctheid en de betrouwbaarheid van informatie te toetsen
- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

2.7 De leerlingen nemen notities bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Woordenschat: frequente en minder frequente woorden, zoals abstracte woorden en leenwoorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik

*Conceptuele kennis

- Notities
- Doelgerichte informatieverwerking
- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën: afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken;
- met lees- en luisterdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; tussentijds samenvatten, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context, via taalverwantschap of op basis van woorddelen; bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is; talige hulpmiddelen gebruiken
- -Functioneel gebruiken van eindtermen 2.11 en 2.12

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Herkenbare structuur
- Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid
- Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente en minder frequente woorden zoals abstracte woorden en leenwoorden
- Herkenbare samenhang
- Concrete tot vrij algemene inhoud
- Langere zinnen
- Tekstsoorten zoals informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief, apart of gecombineerd

Bijkomend voor mondelinge receptie

- Normaal spreektempo
- Met visuele ondersteuning zoals bewegende beelden

Met inbegrip van kenmerken van notities

- De notities zijn gerelateerd aan de inhoud van de beluisterde of gelezen teksten en zijn duidelijk genoeg voor onmiddellijk of niet-onmiddellijk gebruik.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

2.8 De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Woordenschat: frequente en minder frequente woorden, zoals abstracte woorden en leenwoorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik

*Conceptuele kennis

- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën: met spreek- en schrijfdoel rekening houden; voorkennis activeren; met de ontvanger rekening houden zoals door het gepast inzetten van lichaamstaal; talige hulpmiddelen gebruiken
- Functioneel gebruiken van eindtermen 2.11 en 2.12

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Gebruik van frequente en minder frequente woorden, zoals abstracte woorden en leenwoorden; figuurlijk taalgebruik
- Gebruik van frequente en minder frequente woorden, zoals abstracte woorden en leenwoorden; eenvoudig figuurlijk taalgebruik
- Herkenbare tekstopbouw
- Gepaste en herkenbare tekststructuur (inleiding, midden, slot); vaste tekststructuren zoals probleemstructuur, maatregelstructuur, evaluatiestructuur, handelingsstructuur, onderzoeksstructuur
- Herkenbare tekstverbanden o.m. door gebruik van gepaste signaalwoorden
- Concrete tot vrij algemene inhoud
- Gepast register
- Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief, apart of gecombineerd

Bijkomend voor schriftelijke productie:

- Gebruik van het Standaardnederlands, met aandacht voor spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
- Gepaste lay-out
- Gebruik van tekstopbouwende elementen zoals titel, alinea

Bijkomend voor mondelinge productie:

- Gebruik van het Standaardnederlands, met aandacht voor uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
- Tekstsoorten: argumentatief
- Gepaste, niet-storende lichaamstaal
- Met behulp van ondersteunende middelen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

2.9 De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit.

Met inbegrip van kennis

*Procedurele kennis

- Hanteren van technieken om creatief met taal om te gaan zoals het gebruiken van lay-out, rijm, ritme, humor en stijlfiguren, het opbouwen van spanning, het spelen met tijd en ruimte, het toepassen van verteltechnieken, het spelen met beeld en taal, het mixen van talen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

2.10 De leerlingen nemen deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Zie eindtermen 2.3 en 2.8

*Conceptuele kennis

- Zie eindtermen 2.3 t.e.m. 2.5 en 2.8

*Procedurele kennis

- Zie eindtermen 2.3 en 2.8

Bijkomend

- Toepassen van strategieën: met de doelen van de interactie rekening houden, op wat de ander zegt of schrijft inspelen, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten, het register op de gesprekspartner of correspondent afstemmen, taalgebruik aan de ontvanger aanpassen

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Zie eindtermen 2.3 en 2.8
- Gebruik van beleefdheidsconventies

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

2.11 De leerlingen gebruiken het inzicht in de regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem ter ondersteuning van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Wordvorming: samenstellingen en afleidingen (voorvoegsel, achtervoegsel), meervoud en enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang, verbuiging, vervoeging
- Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd
- Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord, lidwoord, voegwoord, voorzetsel, telwoord, bijwoord
- Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, bijwoordelijke bepaling
- Zinssoorten: ontkennende, bevestigende zinnen, mededelende, vragende, bevelende, uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking)

- Woordvolgorde: hoofdzin, bijzin, inversie
- Herkomst van woorden: inheems woord, leenwoord
- Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk en figuurlijk, antoniem
- Beeldspraak: vergelijking, metafoor, spreekwoord
- Vormen van humor: ironie, overdrijving, woordspeling
- Gevoelswaarde van woorden zoals eufemisme en dysfemisme

*Procedurele kennis

- Toepassen van spelling van frequente en minder frequente woorden, ook met veranderlijk woordbeeld
- Gebruiken van hoofdletters
- Gebruiken van interpunctietekens: punt, komma, vraagteken, uitroepeteken, dubbele punt, spatie, aanhalingsteken, beletseltekens, gedachtestreepje
- Gebruiken van congruentie
- Gebruiken van diakritische tekens: trema, koppeltteken, apostrof
- Gebruiken van uitspraaktekens zoals accenttekens

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

2.12 De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Tekstopbouwende elementen: titel, tussentitel, kopje, alinea
- Tekststructuren (receptie): inleiding, midden, slot; vaste tekststructuren zoals probleemstructuur, maatregelstructuur, evaluatiestructuur, handelingsstructuur, onderzoeksstructuur
- Tekststructuren (productie): inleiding, midden, slot; vaste tekststructuren zoals probleemstructuur, evaluatiestructuur
- Structuuraanduiders: signaalwoorden en verwijswaarden
- Benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen
- Tekstverbanden (receptie en nemen van notities): chronologisch, oorzakelijk, voordelen-nadelenverband, opsommend, vergelijkend, samenvattend, concluderend
- Tekstverbanden (productie) zoals beschrijvend, chronologisch, middel-doelverband, oorzakelijk, redengevend, gevolgaanduidend, tegenstellend, toegevend, voordelen-nadelenverband, voorwaardelijk, opsommend, vergelijkend, toelichtend, samenvattend, concluderend
- Tekstsoorten en teksttypes: informatief zoals een krantenartikel, persuasief zoals een reclameboodschap, argumentatief zoals een betoog, opiniërend zoals een opiniestuk, prescriptief zoals een gebruiksaanwijzing, narratief zoals een reisverhaal
- Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel, effect, ruis
- Verbale en non-verbale communicatie
- Effecten van non-verbaal gedrag (mondelling productie en interactie)
- Beleefdheidsconventies zoals de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen
- Taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken
- Registers van formeel tot informeel
- Elementen van argumentatieleer: feit en mening, stelling, standpunt, argument, conclusie
- Elementen van mondelinge argumentatie: standpunt, argument, conclusie

- Tekstdoelen
- Compenserende strategieën bij falende communicatie
- Talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit uit te drukken

*Procedurele kennis

- Receptie en interactie: herkennen van tekstopbouwende elementen, tekststructuren, structuuraanduiders, benadrukte woorden, tekstverbanden, tekstsoorten en teksttypes, elementen van argumentatie, verbale en non-verbale communicatie en non-verbaal gedrag; onderscheiden van hoofd- en bijzaken; gebruiken van visuele ondersteunende elementen zoals bewegende beelden; bepalen van tekstdoel; herkennen van talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit uit te drukken
- Productie en interactie: gepast gebruiken van tekstopbouwende elementen, tekststructuren, structuuraanduiders, benadrukte woorden, tekstverbanden, beleefdheidsconventies, registers, non-verbaal gedrag en visuele ondersteunende elementen; gebruiken van tekstsoorten, teksttypes, taalhandelingen, verbale en non-verbale communicatie; gebruiken van standpunt, argument en conclusie; gebruiken van talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit uit te drukken; respecteren van conventies m.b.t. tekstsoorten en teksttypes
- Gebruiken van een communicatiemodel
- Gebruiken van compenserende strategieën bij falende communicatie
- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

2.13 De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.° (attitudinaal)

2.14 De leerlingen onderscheiden overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Beleefdheidsconventies en registers
- Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, nationale, regionale, sociale en situationele taalvariëteiten in het Nederlands
- Overeenkomsten en verschillen tussen talen
- Stereotypering
- Taal als factor van exclusie en inclusie
- Relatie tussen taalgebruik en taalnorm

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

2.15 De leerlingen verwoorden hun gedachten, gevoelens en beleving bij het lezen, beluisteren en bekijken van literaire teksten.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Literaire teksten

*Procedurele kennis

- Functioneel gebruiken van eindtermen 2.3 t.e.m. 2.5 en 2.8

*Metacognitieve kennis

- Eigen gedachten en gevoelens zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, waarom men zich identificeert met een bepaald personage, in welke zin men gelijkaardige ervaringen zelf al heeft meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukingsvorm of stijl aanspreekt

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie^o: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

7.8 De leerlingen hanteren aangereikte strategieën om op een geïnformeerde wijze in dialoog te gaan over maatschappelijke uitdagingen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Betrouwbare informatie en conclusie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën om met elkaar in dialoog te gaan zoals actief luisteren, creatief denken, zich inleven

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

13.8 De leerlingen maken een eenvoudige bibliografie op.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Bibliografie

*Procedurele kennis

- Opmaken van een eenvoudige bibliografie

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Inhoud

1	Algemene inleiding	5
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	5
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	5
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	6
1.4	Differentiatie	7
1.5	Opbouw van de leerplannen.....	8
1.6	Tot slot	8
2	Situering	9
2.1	Samenhang met de eerste graad	9
2.2	Samenhang in de tweede graad	9
2.2.1	Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit	9
2.3	Plaats in de lessentabel	9
3	Pedagogisch-didactische duiding	9
3.1	Nederlands en het vormingsconcept.....	9
3.2	Krachtlijnen	10
3.3	Opbouw.....	11
3.4	Leerlijnen.....	12
3.4.1	Samenhang met de eerste graad	12
3.4.2	Samenhang in de tweede graad	12
3.4.3	Samenhang met de derde graad.....	13
3.5	Aandachtspunten.....	13
4	Leerplandoelen	14
4.1	Communicatie en informatie	15
4.2	Literatuur	18
4.3	Identiteit in diversiteit.....	19
4.4	Taal, taalgebruik en taalsysteem	21
5	Lexicon	23
6	Pop-ups	25
7	Basisuitrusting	31
8	Concordantie	31
8.1	Eindtermen.....	32

